

Bálak története és a farsang

Wednesday, 10 February 2010

Last Updated Thursday, 18 February 2010

Hódi Ágota írása (San Francisco, Kalifornia)

Az első bált 1385-ben VI. Károly és Bajor Izabella menyegzőjének alkalmából rendezték Amiensben. A bál szó latin-olasz eredetű „ballare” (táncolni) szóból ered. Jenetése társas táncmultság, amely lassan terjedt el a középkor szigorú erkölcsi miatt.

Az új divat Medici Katalinnak is megtetszett aki kitalálta az álarcot. Az új eszköz ellensúlyozta a tánchoz szükséges kényelmesebb, az első időkben megszokottnál, jóval nyitottabb ruhát, majd kacérkodás céljából szolgált. A bál mai formája XIV. Lajos uralkodása idejében terjedt el. A bálak rendezése hosszú időn keresztül csak az uralkodók joga volt. Magyarországon az első bál okleveles említése 1675-ből való. A XIX. század szélésebb körben elterjedt a bálozás. A magyar vidéki élet legkiemelkedőbb eseménye a megye bál volt. A bál intézménye hamarosan polgárosodott és demokratizálódott. A báli multságok nagyrészt a farsang idejére estek. A farsang Magyarországon Vízkeresztől, Január 6.-ától a Húsvét vasárnapot megelőző 40 napos böjt kezdetéig tart, azaz húshagyó keddig vagy hamvazószerdáig. Utolsó három napja a „farsang farka”, a fékevesztett öröm és mulatozás ideje volt. Magyarországon első sorban német hatás eredményeként a középkorra tehető és színes ünnepség elterjedésének szokása. A farsang szó a német „fasching”, szóból származik és az egész farsangi időszakot jelenti. Tájnnyelvi változata a „vaschang”, amely bajor-osztrák eredetű, a magyarok inkább e szóból vették át a farsang kifejezést. A farsang zajos multságait a hiedelem hívta életre. Antik görög, római, germán pogány szokásokig nyúlik vissza a maszkos alakoskodás. Eleinte azért öltöztek az emberek jelmezbe, hogy elqzzék a halált, a gonosz erőt és a hideget. A farsang eredeti szokásai a kereszténység elterjedésével nem szűntek meg hanem a keresztény ünnepekkel párhuzamosan éltek tovább. Megtört maradt, játékká szerlelt. Az egyházi ünnepek biztos pontja a Húsvét, amelyhez képest számolnak minden más ünnepet, így a farsangot is. A farsangi mulatozásnak három fő területe volt: a királyi udvar, a városi polgárság és a falusi lakosság.

Természetesen e három külső ségében eltért egymástól, viszont amiben megegyeztek az az evés, ivás, tánc és mulatozás volt. Mária Terézia 1772-ben rendelkezett a farsangi álarcosbálak helyét és rendjét illetően. 1842 Január 19.-én zajlott az a híres jogászbál amely a feljegyzések szerint, „dicsőségesen ment végbe s meglepően mint valaha.” Ez volt az első nyilvános bál, amelynek táncrendjén legszebb, legszínesebb nemzeti táncunk a körmagyar szerepelt. A tánc akkoriban sokat jelentett, az egyetlen módja volt az úrilányok érintésének. A bálók, táncestélyek és tánciskolák a társasági élet és az illetudás fontos színterei voltak. A bálókban egyértelműen a férjfogás volt a feladata. A látszat könnyed és fesztelen, a ruha mondanivalója azonban tömör és súlyos, sokszor egy életre szól. Az első bál tétje ugyanis a férjhezmenés volt. A fiatal nő testtartása alázatos, a hajadon ábrándos és epekedő. A bálba férfiaknak frakkot volt kötelező viselni fehér melénnyel és csokornyakkendővel. A hölgyek hosszú ruháját mély dekoltázs jellemezte. Az öltözködés fontos jelbeszéd volt már abban az időben is: jólétet sugall hiszen a bál nagyvilági szórakozás mind a mai napig. A báli viselethez tartoztak a legyezők és a kesztyűk amelyek a nemes hölgyek elsőségének jelképei voltak. Bár felsőbb körökben illett minden bálra új ruhát felvenni, a családok első sorban az eladó lányokra áldoztak. Az első bálozó ruhája fehér, virága rózsaszín volt. A következő években már válogathattak a finom pasztell-sárga, rózsaszín, kék és zöld- árnyalatok között. Magyarországon a 19. században elterjedt a díszmagyar amelyet a történelmi események természetesen erősen befolyásoltak. E drága és színpompás viselet lehetővé tette, hogy a harmincon túlia több esztendőn át ugyanabban a ruhában jelenjen meg a bálokon. Mivel a magyar ruha a nemzet kulturális örökségének elválaszthatatlan része, így ennek ismertetésével a következők számban foglalkozunk.

Maszkok és álarcok A farsangi bálak elengedhetetlen kellékei voltak a maszkok és álarcok, de voltak egész jelmezes bálak is. Az álarcok egyedi készítésűek és mívus munkák. A színek nagyon fontosak, hagyományt őrznek, jelentéssel bírnak. Például a fekete szín a kegyetlenséget míg az arany az elsőséget és a hűséget fejezte ki. A formák szintén üzenetet hordoztak. Legismertebb a hajlott orr amely a szemtelenséget fejezte ki, míg a dús szemöldök a gőgöt. Magyarországra Mátyás király korában Olaszországból hozták az álarcokat, ruhákat. Nem csak a nemesi és plogári bálókra volt jellemző a jelmezes, álarcos alakoskodás. A királyi udvartól a kis falvakig mindenütt farsangoltak hazánkban. Napjainkban a leghíresebb farsangi alakoskodás a Mohácson élő délszlávok csapatos Busójásása. A busók fából faragott álarcban jelennek meg, mozgásuk, viselkedésük rituálisan meg van szabva. Régebben Magyarország sok területén szokás volt húshagyó kedden a pártában maradt lányokkal tuskót húzatni. Mivel a farsang gondolköréhez hozzátartozott a házasság témája is, a pártában maradt lányokat sokszor kicsúfolták. Mivel a teremtés koronái a régi időkben egész évben szórakozhattak asszonyaik, lányik nélkül viszont a hölgyeknek igen kevés alkalom kínálkozott a mulatságra ezért szokás volt farsang idején az asszonyok, lányok külön farsangolása. Balaton melléken például az asszonyok farsang utolsó vasárnapján míg a lányok húshagyó kedden a szőlőhegyi pincékben jöttek össze. Ha az arra járó „lyukas pincét”, magyarul nyitott ajtajút talált, akkor kötelező volt betérnie. Kolbászt, rétest, fánkot, sült csirkét vittek a „balyus muriba”, és a vigadozást az első pincénél kezdték el. A „barátságos hajlékokban”, természetesen mértékkel fogyasztották a hegy levét. Ahol nem termelt bor ott a „zabáló csütörtöki ivó”, jött szokásba. Az asszonyok kibérelték a kocsmát, zenészeket fogadtak, énekeltek, táncoltak zárásig. Az asszonyfarsangra a pénzt a férfiak megkoppasztásával teremtették el- a szó legszorosabb értelmében. Elkapták a férfiakat- házról házra jelmezbe öltözve jártak az asszonyok- és megborotválták őket ha akarták ha nem és pénzt kértek érte. Az így jól „beidomított”, férfiak örömmel adtak is. Az összegyűjtött javakat- pénzt és ételeket- azután egy este alatt elszórazták. Nevezhetnénk ezt a szabadságra törekvő nő nem első megmozdulásainak. A nő emancipáció élcsapata a társadalom pincéjéből hatolt fel mint fenyegető morgás. Mint minden jónak, a farsangnak is végeszakadt egyszer, így a búcsuztatáshoz is

vidám szokások köthetQk! Folytatás következik.... Öszeállította: Hódi Ágota Forrás: Cser Andor: Mqvészetek és öltözetek története, Göttinger Kidó 2001 Csiffáry Tamás: Magyarország aranykora, Könyvmíves Kiadó, 2003 F. Dózsa Katalin: Letűnt idQk, eltűnt divatok, Budapes 1989 Gyáni Gábor- Kövér György: Magyarország Társadalomtörténete a reformkortó második világháborúig, Osiris Kiado, 1998 Kósa László: Magyar mqvélQdéstörténet, Osiris Kiadó, Budapest 1998 Kosztolányi DezsQ “Sippal, dobbal nádihegedqvel” (részlet) Molnár Erika: Jeles napok, ünnepi szokások, Planétás Kiado, 1997 Néprajzi lexikon